

Dels inicis a la Transició: fer ràdio en temps difícils

Des de la creació de la primera emissora de les comarques de Girona fins a la mort de Franco i la Transició passen quaranta-dos anys. Són períodes històrics difícils: del naixement de la radiodifusió, passant per la consolidació de la ràdio, fins a albirar el pas a la llibertat informativa i a la modernitat.

Text > **ROSA GIL**, periodista

«**A**quí Ràdio Girona. Aquí EAJ-38 Ràdio Girona. Amics tots, volem que escolteu la nostra emissora. Gent d'aquí, gent de Girona i gent de les comarques, recordeu que ara tenim una veu.» Amb aquestes paraules de Francina Boris naixia EAJ-

38 Ràdio Girona, la primera emissora de les comarques de Girona. Era el 10 de desembre de l'any 1933. A l'enllaç <https://arxiuradio.uab.cat/items/show/3603> es pot escoltar una recreació amb veu de la mateixa Boris d'aquesta emissió inaugural feta al programa *Ràdio Girona*, 65 anys.

Des de l'any 1933 i fins al 1951, Ràdio Girona és l'única emissora que té llicència per emetre a les comarques gironines. Són divuit anys de contextos polítics complexos. Adaptada als diferents períodes, la història de Ràdio Girona segueix els passos de les emissores del país.

>> Estudi del carrer de la Força d'EAJ-38 Ràdio Girona. D'esquerra a dreta, Emili Banda, director de Ràdio Girona, Enric Casademont, Amàlia Reixach i Miquel Gil. Any 1940. Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. FONS FRANCINA BORIS CODINA (SALVADOR CRESCENTI MIRÓ).

>> Part de l'equip de Radio Girona EAJ-38. D'esquerra a dreta, José Rodríguez, Maria Teresa Bentue, Maria Dolors Puy, Francina Boris i Enric Frigola. Any 1965.

Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. FONS FRANCINA BORIS CODINA (AUTOR DESCONEGUT).

El novembre de 1924, un grup d'enginyers, empresaris i comerciants s'agrupen a l'Associació Nacional de Radiodifusió (ANR) i creen Ràdio Barcelona (EAJ-1), la primera de l'Estat espanyol. Dos d'aquests pioners, Pau Llorens, enginyer, i Enric Calvet, químic i doctor en farmàcia, són fills de Sant Feliu de Guíxols. És durant la dictadura de Primo de Rivera. La ràdio és un mitjà de comunicació popular i molt poderós, útil al règim, que opta per crear un monopoli centralitzant totes les emissores. L'any 1926, Ràdio Barcelona és absorbida i passa a formar part de la xarxa d'Unión Radio: és Unión Radio Barcelona.

Tres anys després, alguns pioners creadors de l'ANR es desvinculen d'Unión Radio i funden Ràdio Associació de Catalunya, per demanar la concessió d'una emissora d'ona mitjana. El 1930 neix Ràdio Associació de Catalunya (EAJ-15) (RAC). És amb la proclamació de la Segona República quan, per iniciativa de la RAC, s'assenten les bases per crear una xarxa d'emissores locals. La primera és Ràdio Girona (EAJ-38).

Amb l'adveniment de la dictadura, la ràdio esdevé un instrument psicològic al servei del règim

Aquell 10 de novembre de 1933, a l'acte d'inauguració de Ràdio Girona, Jaume Rosquelles, president de la RAC, desgrana els principis i els valors de la ràdio. El diari *L'Autonomista* del 12 de desembre de 1933 reproduïx tots els discursos de l'esdeveniment. Dirigeix l'emissora del carrer de Bonaventura Carreras Peralta (després, al carrer de la Força, 8) Alexandre Figa, periodista. Completen l'equip la locutora Francina Boris, el locutor Jacint Carreras i el tècnic Manel Martínez. Un any més tard, Francina Boris passa a l'emissora de Barcelona, on treballa de locutora fins al final de la guerra. Posteriorment, serà depurada. «Era una gran emissora, impulsada per uns idealistes que sols volien servir el país, dedicant els seus esforços al mecenatge cultural», escriu Francina Boris a *Aquí ràdio. Crònica de les ones a les comarques de Girona (1933-1982)*.

La xarxa d'emissores de la RAC parla en català, i és acreditat el paper que té en la normalització de la llengua. És també una ràdio educativa. L'alt percentatge d'analfabetisme preocupa els governats, que elaboren

un revolucionari pla educatiu en què la ràdio serà de gran utilitat. Són els anys dolços d'aquest mitjà. A la graella de l'emissora s'alternen programes propis de Ràdio Girona amb altres de la cadena. Per l'antena es poden sentir notícies, informació econòmica, dades meteorològiques, programes culturals, educatius i esportius, etc. També hi ha temps per als programes d'entreteniment, amb teatre o espais musicals (ja sigui amb discs, encara de baquelita, o amb actuacions en directe). L'emissora es finança bàsicament amb la publicitat i les quotes que aporten els socis, i compta amb una llarga llista de col·laboradors: Carles Rahola, Joaquim Pla i Cargol, Miquel de Palol, etc.

Temps de guerra

Durant la Guerra Civil, la ràdio és el mitjà d'informació immediat: té un gran potencial, connecta amb els ciutadans i té un poderós valor estratègic. És l'eina de propaganda perfecta, l'instrument d'informació de tots els bàndols. El juliol del 1936, la Generalitat de Catalunya pren el control de totes les emissores. És per Ràdio Girona que els gironins s'assabenten de l'esclat de la guerra. L'emissora és ocupada militarment.

La Generalitat crea la Comissaria de Radiodifusió, primer, i la Direcció General de Radiodifusió, després. Josep Fontbernat, nascut a Estanyol, antic director d'EAJ-15, n'assumeix la direcció. La ciutadania pren consciència de la fortalesa de la ràdio: pels altaveus escolten les notícies oficials, les alertes dels bombardeigs, les crides de lleves, els racionaments..., i també la fi del perill. Entre la programació, dominen la informació política i els programes propis i d'entreteniment: cultura, música i alguns concerts en directe. També es dedica temps a campanyes solidàries. És bàsicament una ràdio de servei.

Pels altaveus, alguns col·locats al carrer, es poden sentir els comunicats de guerra, els anomenats «torns de ràdio». Baltasar Llorenç n'és el director, i integren l'equip d'aquest període Maria Lluïsa Figa (locutora), Jacint Carreras (locutor i administratiu), Manel Martínez (tècnic) i Narcís Bordas (ajudant mecànic). A les acaballes de la contesa, les antenes i les instal·lacions d'EAJ-38 pateixen desperfectes. Uns

>> La Voz Sindical. D'esquerra a dreta, Miquel Diumé, Jaume Teixidor, Tex, Maria Gispert, persona no identificada i Montserrat Jubanteny. Any 1966. Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. FONTS NARCÍS SANS PRATS (NARCÍS SANS PRATS).

altaveus als carrers anuncien el final de la guerra.

Quaranta anys

Amb l'adveniment de la dictadura, la ràdio —ja instal·lada en moltes llars— esdevé un instrument psicològic al servei del règim. Coneixedors de la importància de les ones, el primer pas és apropiar-se de les emissores i crear un monopoli radiofònic que agrupi totes les emissores de l'Estat. Les emissores de la RAC són confiscades. És la fi de la ràdio en català. S'imposa el castellà i l'emissora canvia de nom: ara és Radio España de Gerona. El 1940, essent propietat de REBSA, reinicia les emissions.

Els mitjans de comunicació són controlats, esdevenen eines d'adoctrinament polític i religiós, i són concentrats. Transitem per dècades de censura, de control absolut dels continguts, d'omplir diàriament els fulls amb dades detallades de la programació i portar-los a la Delegació Nacional de la Falange perquè puguin ser revisats pel censor. Temps de connectar i transmetre obligatòriament els quatre Diarios hablados, emesos des de Radio Nacional de España, que fins a l'any 1977 té l'exclusivitat dels serveis informatius —el 3 d'octubre d'aquest any s'anul·la l'obligació de connectar amb Radio

Nacional de España, s'alliberen els informatius i neix la ràdio lliure, una nova manera de fer periodisme. És el temps del «parte». I sempre el mateix obligat tancament d'emissió: l'himne nacional i un «¡Arriba España! ¡Viva Franco! ¡Dios nos bendiga a todos!».

En aquests primers anys franquistes, el Ministeri d'Educació controla totes les programacions; després ho farà el Ministeri d'Informació i Turisme. No es pot radiar res sense una revisió prèvia.

El patró de les graelles és molt similar a totes les emissores del règim: programes religiosos d'Acció Catòlica, concursos, la veu del Frente de Juventudes i de la Sección Femenina, moda, esports... També hi ha programes d'entreteniment, alguns en directe, com ara els concursos o el teatre, amb *Resurrexit* —hi ha un quadre escènic propi—, i amb un gran èxit entre els oients. Les hemeroteques i els arxius sonors ens recorden programes com *El disco dedicado*, *Buscando la fama*, *El cantante desconocido*, *El gran show del sábado* i molts altres. Hi ha temps també per a la ràdio escolar i les transmissions esportives. El 1963 s'integra a la Cadena SER i amplia

franja horària i programació pròpia. A la dècada dels setanta, Ràdio Girona comença una nova etapa: l'emissora ja està molt consolidada i creix gràcies a la contractació de més personal i a l'aportació de col·laboradors i col·laboradores. És una ràdio pròxima al ciutadà i a la ciutat. La llista de treballadors i col·laboradors és llarga. De l'emissora surten veus que tindran un paper clau en la història de la ràdio de l'Estat espanyol.

Llicències, cadenes i decrets

Durant la dècada dels cinquanta, s'adjudiquen noves llicències, sempre a persones o entitats afins al règim (entre les quals hi ha l'Església). Aquesta «velada» obertura fa possible la creació d'emissores comarcals i locals que emeten en ona mitjana. Es constitueixen tres cadenes que aglutinen totes les emissores: Red de Emisoras del Movimiento (REM), Cadena de Emisoras Sindicales (CES) i Cadena Azul de Radiodifusión (CAR). En aquest context, apareixen a les comarques de Girona distintes emissores.

Així com es propicia un creixement controlat, hi ha un fet que determina i dibuixa el mapa radiofònic de l'Estat espanyol a partir del 1964. Un decret del 1958 obliga les emissores comarcals i locals que emeten amb ona mitjana a tenir una emissora de freqüència modulada. De rerefons: posar ordre i possibilitar un control més estricte. El desembre del 1964 —data límit imposada en el decret—, desapareixen moltes emissores locals.

Noves ràdios, noves veus

És amb la concessió de llicències dels anys cinquanta que s'obren noves emissores a diversos punts de les comarques de Girona. Ràdio Olot neix el 8 de setembre del 1951. És una emissora privada d'àmbit local, creada per un grup

d'aficionats i dirigida per Manel Rigola. Té col·laboradors i a la graella hi programen actes que es fan a la població. El 1954 s'integra a la REM, que tanca l'emissora el 1963. És una de les emissores damnificades pel decret de 1958. Amb tot, reobrirà ja amb FM: l'any 1976

S'imposa el castellà i l'emissora canvia de nom: ara és Radio España de Gerona

>> *Ràdio Popular de Figueres. Any 1969. D'esquerra a dreta, Motnserrat Minobis, Anna Maria Rodríguez, Margarida Garcia (administratives), Mercedes Carbo (convidada), Maria del Carme Minobis, Mercè Gumbau. El primer per la dreta, Manuel Pont, director. (Foto: ARXIU PERSONAL CARME MINOBIS)*

serà la primera emissora de Catalunya que emetrà tota la programació en català.

A principis dels anys cinquanta, petites emissores parroquials de baixa potència han començat a funcionar en parròquies de Girona. A la Casa Missió de Banyoles es crea un equip que va per les distintes parròquies; és ràdio en directe, sovint en català, i escoltada i seguida per molts parroquians.

En aquest context, el mes de desembre de 1961 arrenca la programació de *Ràdio Popular de Figueres*, la segona emissora de Catalunya de la cadena COPE. Una campanya popular per recaptar diners per a la construcció d'una parròquia és la gènesi d'una emissora que arrela profundament a la comarca. Des dels estudis provisionals, al Patronat de la Catequística —posteriorment es traslladen al carrer de Sant Llàtzer—, se senten les veus de Montserrat Minobis, María Escudra, Daniel Verges i Domingo Sánchez, dirigits per Mn. Josep M. Cardelus —substituït poc després per Mn. Manel Pont. L'ús del català en alguns dels programes serà una característica identificadora d'aquesta emissora.

A comarques funcionen altres ràdios d'àmbit local: *Ràdio Puigcerdà* - *La Voz de la Cerdanya* (EFE-16) (1952), *Radioemisora de Blanes* (REM-56) (1954), *La Voz de la Costa Brava* (1954) o *Ràdio Ripoll* (REM-20). Són petites emissores

que ofereixen una programació molt similar, fonamentada en el servei públic i en l'entreteniment: programes esportius, serials —alguns amb quadre escènic propi, per al radioteatre—, etc. Són ràdios profundament arrelades a la població de l'entorn, amb pocs treballadors i amb molts voluntaris col·laboradors.

Amb la Llei Fraga, moltes d'aquestes emissores tanquen. El mapa radiofònic gironí es redueix. El gener de l'any

1965 s'inaugura *La Voz de Girona*, de la cadena d'emissores sindicals. Paco Gutiérrez n'és el primer director. La graella compagina programes de divertiment, alguns en directe —com *Radio festival*—, programes temàtics —*Gerona agrícola y ganadera*, *Mundo sindical*, etc.— o el programa d'Eleuterio Paniagua —director des del 1970— *El banco de Dios*. Posteriorment, durant la dècada dels vuitanta, passa a ser *Ràdio Cadena*.

Amb la mort de Franco, s'inicia un llarg període de transició. El mapa de les emissores a les comarques de Girona l'integren *Ràdio Girona*, *La Voz de Girona*, *Ràdio Popular de Figueres* i *Ràdio Olot*. S'obre una nova etapa, amb nous formats i altres veus. Un moment clau és la creació, després de quaranta anys de dictadura, de la primera emissora d'abast català que parla només en aquesta llengua. És el desembre del 1976 i és *Ràdio 4*, que s'obre amb la veu del periodista Joan Albert Argerich. A <https://arxiuradio.uab.cat/items/show/439> es pot escoltar la recreació feta pel mateix Argerich, possiblement del 1996: «Bon dia, amics. Benvinguts a *Ràdio 4*, l'emissora que us parla en català. Estarem amb vosaltres fins a la una de la matinada amb espais informatius, musicals i de varietats». Comença una nova etapa amb grans canvis. És una altra història.

>> *Els iniciadors de Ràdio Olot. (Foto: ARXIU PERSONAL JOAN BRIL·LI)*